

Zemlje:	Albanija, Hrvatska, Crna Gora i Turska
Naziv projekta	Održivi razvoj sektora akvakulture u fazi nakon izlova s naglaskom na kvalitetu, sljedivost i sigurnost
Simbol projekta:	TCP/ RER/ 3301 (D)
Početak:	Travanj 2010.
Završetak:	Ožujak 2012.
Iznos koji pokriva FAO:	435 000 američkih dolara
Ustanova odgovorna za koordinaciju i provedbu:	FIPM
Ministarstva odgovorna za izvršenje projekta:	
Uprava za ribarsku politiku Ministarstvo okoliša, šumarstva i vodnog gospodarstva Albanija	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva Crna Gora
Ministarstvo poljoprivrede i ruralnih poslova Opća uprava poljoprivredne proizvodnje i razvoja Odjel za akvakulturu Turska	Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja Uprava ribarstva Hrvatska
Potpisano:	Potpisano: .....
	Maria Kadlecikova Pomoćnica ravnatelja Regionalni predstavnik za Europu i Središnjju Aziju (Ovlaštena od strane FAO-a) (Organizacija Ujedinjenih naroda- FAO)
(ovlašten od Vlade)	
Datum potpisa:	Datum potpisa: .....

SAŽETAK

Ovaj se regionalni projekt odnosi na sektor akvakulture u Albaniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Turskoj. Fokus je na faze nakon izlova vezano uz pristup na tržište s ciljem da se poboljša sposobnost industrije da proizvodi i izvozi u skladu s novim zahtjevima uvoza na ključnim tržištima kao što je to Europska unija (EU). Četiri su zemlje, nakon dogovora s regionalnom organizacijom EUROFISH¹, od čega su tri zemlje članice², zamolile Organizaciju UN-a za hranu i poljoprivredu (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*- engleska kratica FAO) da pripremi projektni prijedlog.

Sve četiri zemlje su orijentirane prema Europskoj zajednici i pripremaju se za članstvo u EU, Hrvatska i Turska su zemlje kandidatkinje, Albanija i Crna Gora potencijalne zemlje kandidatkinje. Sve zemlje imaju tradiciju proizvodnje u akvakulturi; međutim, razlike postoje u volumenu, specijaliziranju ulova i upravljanju u zemljama. Projekt će pomoći da zemlje pripreme svoj sektor akvakulture zahtjevima EU tržišta kako bi razvile industriju akvakulture u smislu sigurnijih proizvoda, konkurentnosti i održivoj proizvodnji koja potpomaže zapošljavanje u ruralnim područjima u tim zemljama.

Značajan se broj proizvoda akvakulture proizvodi u te četiri zemlje, ali oni ne znaju mnogo o tržištu i susreću se s poteškoćama u udovoljavanju strogim uvjetima i uvjetima sigurnosti na EU tržištu. Sektor akvakulture je na različitoj razini razvoja u zemljama i regionalni bi projekt olakšao razmjenu iskustava među dionicima iz javnog i privatnoga sektora. Zahtjeve tržišta definiraju lanci maloprodaje i oni često premaše regulatorne zahtjeve koje traži EU. Uz sigurnost hrane i jamstva kvalitete, održivost je izazov za sektor akvakulture, stavlja posebne zahtjeve mogućnosti industrije i vlasti da kontroliraju proizvodnju i utjecaj na okoliš. Sustavi jamstva kvalitete, kao što su to Analiza opasnosti na ključnim kontrolnim točkama (*Hazard Analysis and Critical Control Points*, engleska kratica HACCP), ISO 9 000, 22 000, IFS i BRC pokrivaju različita područja i teme i to je stvorilo više problema da se industrija i odgovorni prilagode zahtjevima tržišta. Specifikacije projekta koje traže različite udruge potrošača i sustav jamstva kvalitete koji provodi industrija i koji jamče nadležni, glavna su pitanja na koja će se ovaj projekt osvrnuti.

¹ EUROFISH je međuvladina organizacija za razvoj ribarstva u Istočnoj i Središnjoj Europi. EUROFISH je nastao 1996. kao projekt Organizacije za prehranu i poljoprivredu Ujedinjenih naroda (FAO). Od 2002. to je međuvladina organizacija koja pruža informacije o tržištu i tehničke savjete ribarskoj industriji Središnje i Istočne Europe iz svoga sjedišta u Kopenhagenu, Danska. EUROFISH trenutno ima 12 članica: Albanija, Bugarska, Hrvatska, Danska, Estonija, Italija, Latvija, Litva, Norveška, Rumunjska, Španjolska i Turska. EUROFISH je vodeći izvor marketinga i potpore trgovini prerađivačima ribe i izvoznicima u Središnjoj i Istočnoj Europi i na većem području Europe. Njegove aktivnosti uključuju objavu trenutnih i dugoročnih informacija u industriji ribarstva kroz časopis EUROFISH i specijalizirane službe. Uz organizaciju izložbi, konferencija, radionica, seminara i programa osposobljavanja, EUROFISH pruža konzultantske usluge i po svim pitanjima ribarstva nakon izlova.

² Albanija, Hrvatska i Turska

Prvi je korak dubinska analiza sadašnje situacije u svim zemljama, uključujući i zahtjeve domaćeg tržišta i zahtjeve izvoznog tržišta, nakon toga jačanje kapaciteta industrije i odgovornih u identificiranim područjima. Glavna su pitanja, koja će vjerojatno nastati nakon analiza, jamstvo kvalitete, sljedivost i zahtjevi sigurnosti, analiza tržišta i pitanja tržišne strategije. Kako bi se ojačali kapaciteti koji bi riješili utvrđene nedostatke, u svim zemljama putem nacionalnih radionica održati će se konkretni tečajevi prilagođeni rezultatima dubinske analize. Koordinacija će se održati za sve zemlje. Iskustva EUROFISHA u diseminaciji podataka koristiti će se u Regionalnim i Nacionalnim Radionicama.

Projekt se odnosi na sektor morske hrane, sigurnost hrane, kvalitetu, sljedivost i poznavanje tržišta u svim zemljama kroz edukaciju, koordinaciju i radionice. Pojedine će se tvrtke u zemljama analizirati kako bi bile primjer vezan uz odabrane aktivnosti osposobljavanja. FAO će upravljati i koordinirati projektom davajući svoju stručnost u analizi, izvršenju i nacionalnim i regionalnim radionicama.

POZADINA

1.1. Opći kontekst

Ribarstvo i akvakultura su važan dio gospodarstva svake od tih četiriju zemalja, Albanije, Hrvatske, Crne Gore i Turske. U Albaniji, 2002. godine, proizvodnja ribe je iznosila 4 100 tona, vrijednosti 18 milijuna američkih dolara i oko polovice toga je bilo izvoz. Kultura mekušaca, započeta nedavno, iznosi 2 000 tone. U Hrvatskoj, proizvodnja u akvakulturi je bila oko 10 000 tona u 2002. a glavni uzgoj je predstavljao uzgoj lubina, komarče, kamenica i dagnji. Crna Gora ima 12 farmi dagnji, i proizvodi 70 tona dagnji. Akvakulturna proizvodnja u Turskoj iznosila je 80 000 tona u 2003. godini, a glavne sorte uzgoja bili su lubini, komarče i dagnje što je iznosilo oko 800 tona. Postoje sličnosti među vrstama koje se uzgajaju, ali se razina razvoja razlikuje po zemljama. Razvoj izvoznog tržišta za proizvode akvakulture sve zemlje smatraju bitnim. Iako školjkaše najviše uzgajaju Albanija i Hrvatska, ne izvoze u EU jer nisu udovoljili standardima. Zemlje moraju uskladiti kvalitetu ribe i sustave sigurnosnog upravljanja s pravnom stečevinom EU-a. Ured za hranu i veterinarstvo (*Food and Veterinary Office*, engleska kratica FVO) je pri svojim misijama iznijelo niz pitanja koja se tiču kvalitete ribe i sustava sigurnosti u Albaniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Turskoj. U Albaniji, Uprava za zdravlje životinja i sigurnost biljaka unutar Ministarstva poljoprivrede, hrane i zaštite potrošača je Nadležno tijelo (NT) za inspekciju u ribarstvu. U Hrvatskoj je NT Uprava za veterinarstvo unutar Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva (odnosno Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja). U Crnoj Gori, NT je Uprava za veterinarstvo Republike Crne Gore. U Turskoj NT je Opća uprava za zaštitu i kontrolu unutar Ministarstva poljoprivrede i ruralnih poslova.

Značajan dio proizvodnje u akvakulturi u ovim zemljama odnosi se na lubin, komarču, potočnu pastrvu, vrste koje imaju veliku konkurenciju na tržištu. Uglavnom ih se prodaje svježe i smatra ih se robom, a cijena se određuje prema glavnom prodajnom parametru. Diverzifikacija se može postići različitim marketinškim alatima kao što su to markiranje i označavanje, ali i stimulirajući inovacije proizvoda i razvoj kao odgovor rastućoj potražnji za dodanom vrijednošću i prikladnosti proizvoda za izvoz kao i za domaća tržišta.

1.2 Kontekst sektora

1.2.1 Nacionalna pitanja

Albanija:

Potrebno je povećati standarde sigurnosti hrane proizvoda prema izvještaju Uprave za ribarsku politiku u Albaniji (Studija/ upitnik, M. Cobani 2008.). Studija pokazuje da se proizvodnja lubina, komarče i pastrve povećavala u zadnjih pet godina i pokazuje da je potrebno osposobljavanje na području: sigurnosti hrane, područja koja jamče kvalitetu i sva pitanja vezana uz tržište (Studija/ upitnik, M. Cobani 2008.). Misija Ureda za hranu i veterinarstvo Europske unije je 2006. godine ocijenila službene kontrolne sustave u Albaniji za izvoz u EU (DG (SANCO)/ 8178/ 2006). Dio zaključka je da se sustavi provjere EU HACCP-a nisu primjenjivali. Neprihvatljivim su našli 5 od 12 postrojenja koja proizvode hranu. Farme za uzgoj ribe nisu bile u skladu s EU standardima što se tiče izvoza živih jaja i ribe u EU, ali su imali dostatne uvjete i postrojenja za namjerene aktivnosti. U naknadnoj misiji 2007. (DG (SANCO) 2007-7293) viđeni su neki napredci, ali su pronađeni nedostaci u provedbi HACCP-a i reviziji, kriterijima korištenima za klasifikaciju proizvodnog područja školjkaša i centra za pročišćavanje.

Hrvatska:

Hrvatska još mora poboljšati industriju i razviti aktivnosti u marketingu (prema Hrvatskoj gospodarskoj komori, časopis EUROFISH kolovoz 2007.) . Prema anketi, HACCP, sljedivost i označavanje su područja na kojima je potrebna osposobljavanje (Studija/ Upitnik, Franičević 2008.). U naknadnoj misiji EU-a (DG (SANCO)2007- 7355) vezanoj uz evaluaciju sustava kontrole proizvodnje ribljih proizvoda namijenjenih izvozu na EU tržište, utvrđeno je da su se u postrojenjima slabo proveli principi HACCP-a. Poboljšalo je obrazovanje službenih inspektora, ali nadležni još malo znaju o EU propisima i kriterijima. Kontrole sigurnost mekušaca nisu bile zadovoljavajuće.

Crna Gora:

Prilika za poboljšanje industrije akvakulture u Crnoj Gori leži u modernizaciji subjekta koji se bave akvakulturom, diverzifikaciji uzgojnih vrsta, razvoju aktivnosti tržišta i jačanju pitanja sigurnosti hrane što podrazumijeva boju edukaciju dionika kao i državnih dužnosnika. Zakon o sigurnosti hrane (na snagu stupio u prosincu 2007.) je predvidio HACCP, sljedivost i označavanje i od siječnja 2010. će biti obvezan za sve subjekte koji se bave hranom. Neka su postrojenja koja se bave akvakulturom započela s provedbom HACCP-a, iako do sada još nitko nije završio proces (DG (SANCO) 8282/ 2006). Zakon o slatkovodnom ribarstvu (usvojen u srpnju 2007.) i Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi (koji se priprema) zahtjeva provedbu Dobre prakse u proizvodnji na farmama akvakulture. Međutim, nedostaju priručnici za Dobru praksu u proizvodnji/ higijeni (DG (SANCO) 8282/2006). Organizirane su radionice i studijska putovanja za inspektore i službenike u ministarstvu u vezi sa sigurnošću hrane, ali potrebno je da se znanje podijeli među inspektorima i postrojenjima koja se bave akvakulturom (proizvodnja, prerada, trženje) kako bi se dostigli nacionalni i EU standardi.

Turska:

Potrebno je poboljšati tržište i jamčiti kvalitetu u cijelome sektoru akvakulture. Zamrznuta riba je u Turskoj primjer kako se postupa sa 'starom' ili odmrznutom ribom. Trenutno, skoro

50% lubina/ komarče i 33% potočne pastrve se izvozi u EU (Studija sektora ribarstva i akvakulture 2007., Centar acquisa na području ribarstva, Ankara, Turska). Tradicija trženja svježe i cijele ribe je jaka, a polako raste i prerada i dodatna vrijednost pastrve u Turskoj. Postoji veliki potencijal da se razvije tržište turskih proizvoda akvakulture. Potrebno je obrazovanje na području trženja, promocije, kontrole kvalitete (Anketa o ribarskoj industriji u Turskoj, EUROFISH travanj 2008.)

1.2.2 Milenijski ciljevi razvoja

Od problema koji su iznijeti u Milenijskim ciljevima razvoja, projekt će dati svoj doprinos jačanju održivog razvoja industrije akvakulture pošto je provedba sigurnosti hrane i mjera kvalitete uvelike utječe na tržnost proizvoda. Kroz osposobljavanje i jačanje svijesti, projekt će također pozitivno utjecati na radnu snagu sektora, koja ima intenzivne radne uvjete i veliki udio žena. Prosječni broj pojedene ribe u zemljama je usporedno nizak i potrebno je poboljšati situaciju kako bi se poboljšala prehrana ljudi u ruralnim područjima. Proizvodnja sigurne i zdrave morske hrane je u skladu s nacionalnom politikom i trudom zemalja da se poboljšaju standardi u skladu s EU zahtjevima.

LOGIČKA PODLOGA

1.1 Problemi i pitanja o kojima se treba raspraviti

Nužno je poboljšanje pristupa tržištu kako bi se podupirala održivost akvakulture i sve se zemlje ovoga projekta trude da dovedu svoje proizvode na tržište EU s polovičnim uspjehom. Nedavna su izvješća FVO-a dostupna za Albaniju, Hrvatsku i Tursku. Glavni zaključci završnog izvješća Misije u Albaniji DG (SANCO) / 2007- 7293- MR bili su glede nedostataka koji su uočeni u kontroli i provjeri koje su izvršila nadležna tijela. Odnose se na klasifikaciju područja koja su odobrena za proizvodnju živih školjkaša, kontrolu javnog zdravstva i nadzor proizvodnje i validaciju sustava za pročišćavanje školjkaša. Završno je izvješće Misije iz Hrvatske DG (SANCO) /2007- 7355- MR također ukazalo na nedostatke u kontroli živih školjkaša što se tiče javnog zdravstva (klasifikacija i nadzor proizvodnih područja, standardi u pročišćavanju i centri distribucije) te slaba provedba HACCP-a u ustanovama za preradu. Završno izvješće Misije u Turskoj DG (SANCO)/2008- 7644- MR ukazalo je na bitne nedostatke uključujući manjak adekvatnih kontrola histamina, čistoće ribarskih plovila i planova HACCP-a glede postrojenja za preradu. Program za tehničku suradnju (*Technical Cooperation Programme*, engleska kratica TCP) pomoći će zemljama da riješe pitanja koja se spominju u izvješćima Misije FVO EU-a. Međutim, izvršiti će se studija tržišta i analiza lanca hrane kako bi se identificirala nova pitanja koja su možda nastala nakon čestih i brzih promjena međunarodnih uredbi. Studija tržišta bi pomogla da se razumiju specifični zahtjevi potrošača vezani uz vrste riba koje su dostupne u četiri zemlje.

Cilj je da se ojača sektor akvakulture u Albaniji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Turskoj u fazi nakon izlova.

Cilj ima i dva pod- cilja:

- jačanje garancije kvalitete, sljedivosti i sigurnosti nakon izlova u sektoru akvakulture i ribarstva;
- jačanje strategije marketinga kako bi se omogućila bolja nacionalna i internacionalna pozicija proizvoda akvakulture kroz razlikovanje ponude i porast unutrašnje potražnje.

Diverzifikacija se može postići kroz označavanje, markiranje i istraživanje i razvoj (dodana vrijednost proizvoda, hrana koja se brzo priprema).

1.2 Dionici i ciljani korisnici

To jesu:

- sektor proizvodnje u akvakulturi, kroz usuglašavanje zadnjih standarda u sigurnosti hrane i pri tome imati pristup međunarodnome tržištu;
- sektor prerade u ribarstvu, kroz osiguravanje veće potražnje za proizvodima na lokalnoj i međunarodnoj razini i usuglašavanjem s zadnjim standardima kvalitete hrane. Aktivnosti prerade uključuju veliki postotak ženske radne snage;
- domaći i međunarodni potrošači, koji imaju koristi od inovacije proizvoda koja je u skladu s najnovijim standardima kvalitete hrane;
- Nadzorna tijela, osposobljenim na najnoviji način, sljedivost i sustavi upravljanja sigurnošću hrane;
- radnici u tvornicama za preradu ribe, da rade u čistijem i sigurnijem okolišu, sigurnost posla.

1.3 Opravdanje projekta

Vlade Albanije, Hrvatske, Crne Gore i Turske traže pomoć FAO-a pri usuglašavanju sa složenim zahtjevima tržišta. To je potkrijepljeno problemima koje je uočila Misija FVO-a EU-a, koje su nastavak prijašnjih inspekcija. U Albaniji, na primjer, Misija 2006. je postavila mnoga pitanja, koja nisu riješena tijekom Misije 2007. U Hrvatsku je Misija došla 2005. i 2007., i također ukazala na neke probleme. U Turskoj je Misija 2008. bila nastavak one iz 2000. Nadalje, uredbe EU-a se neprestano nadopunjavaju i postoje specijalni zahtjevi velikih trgovaca na malo koji traže certifikacije trećih strana.

Zemlje koje žele izvoziti u EU trebaju biti svjesne situacije koja se mijenja. Sustavi jamstva kvalitete su nužni što se tiče znanja kako i ljudskih potencijala i traže osposobljavanje. U isto je vrijeme nacionalna ekspertiza na ovome području unutar zemalja ograničena. Raste i konkurencija na EU tržištu, posebice iz Azije i za to treba pripremiti sektor prerade ribe i unaprijediti ga da privuče tržišta. U sve četiri zemlje, odobrena su neka postrojenja za preradu za izvoz u EU, ali, da bi sektor akvakulture postao održiv, potrebno je povećati broj odobrenih postrojenja. U svjetlu pristupanja EU i njihovi zahtjevi za potpunom usuglašenosti s EU zakonom o hrani, raste pritisak za cijeli sektor da se povećaju standardi međunarodne kvalitete i standarda sigurnosti. Zemlje imaju zajedničke probleme vezane uz nacionalne specifičnosti, zato je potrebno nacionalne aktivnosti prilagoditi lokalnoj razini kao i djelovati među regijama gdje će uključene zemlje imati priliku da se suoče s nacionalnim iskustvima i uče jedna od druge.

1.4. Rad u prošlosti i srodni rad

Projekti FAO-a su se odnosili na pitanja ribarstva u Jadranu i istočnome Mediteranu (GCP/RER/010/ITA Znanstvena suradnja potpore odgovornom ribarenju u Jadranskom moru; GCP/INT/989/ITA Politika održivog ribarenja i strategije u istočnome Mediteranu). Postoji ograničen broj projekta akvakulture u podregijama (TCP/BIH/3101 koji se odnosi na zdravlje

životinja i sigurnost hrane u Bosni i Hercegovini), ali do sada nije se primjenio niti jedan projekt FAO-a koji se odnosio na pitanje akvakulture u fazi nakon izlova. Preduvjet HACCP-a u obliku programa osposobljavanja je EUROFISH u suradnji s FAO održao u Albaniji 2008. godine. FAO je u suradnji s EUROFISH-om 2007. u Splitu, Hrvatska, organizirao regionalnu radionicu na temu ' Politika trgovine i ribarstvo '.

1.5 Komparativna prednost FAO-a

FAO općenito i Odjel za ribarstvo i akvakulturu, Proizvodi, trgovina i služba marketinga (*Fisheries and Aquaculture Department, Products, Trade and Marketing Service*, engleska kratica FIPM) posebno imaju veliko iskustvo u jačanju kapaciteta po pitanjima o fazi nakon izlova. Posebice FIPM, kroz blisku suradnju s CODEX-om po pitanjima ribarstva, ima jedinstvenu ulogu u osiguravanju jačanja kapaciteta zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji što se tiče ulova i sektora akvakulture.

Nadalje, uloga FIPM-a kao tajništva Odbora za ribarstvo (*Committee on Fisheries*, engleska kratica COFI- FT) i bliska suradnja s WHO i WTO osigurava pristup jedinstvenoj mreži međunarodnog kapaciteta i iskustva po pitanjima faze nakon izlova.

EUROFISH, uz pomoć FAO-a, dugo godina daje savjete vezane uz sigurnost morske hrane i osposobljavanja u suradnji i u zemljama Središnje i Istočne Europe, olakšavajući tako prilagodavanje i ulazak u EU. Četiri zemlje u ovome prijedlogu su u različitim položajima kao zemlje kandidatkinje i potencijalne zemlje kandidatkinje za EU. Zemlje koje su članice FAO-a i dio obveznog područja EUROFISH-a imaju prednost da im se može obratiti na regionalnoj i zajedničkoj bazi, imajući koristi od zajedničkih informacija i iskustava, te imajući mogućnosti uključiti druge susjedne zemlje u neke projekte, npr. međuregionalne radionice.

OKVIR PROJEKTA

1.6 Utjecaj

Održivi i konkurentni razvoj sektora akvakulture u Albaniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Turskoj, poboljšavajući mogućnosti zapošljavanja i osiguravajući nabavku sigurnih, nutritivnih proizvoda akvakulture.

1.7 Ishod i rezultati

1.7.1 Ishod

Tvrtke koje se bave akvakulturom imati će bolji pristup izvoznim tržištima. Proizvodnja sigurne i zdrave morske hrane biti će u skladu s nacionalnom politikom i trudu država da poboljšaju te standarde u skladu sa zahtjevima EU-a.

Tvrtke i nadležna tijela će znati više o današnjim i budućim zahtjevima tržišta i bolje znanje vezano uz sigurnost hrane, sljedivost i područje jamstva kvalitete.

1.7.2 Rezultat

Rezultat 1: Glavna ograničenja za pristup tržištu proizvodima akvakulture i identificirane ključne intervencije koje su potrebne u Albaniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Turskoj.

Aktivnost 1.1 Analiza lanca hrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Albaniji
Aktivnost 1.2 Analiza lanca hrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Hrvatskoj
Aktivnost 1.3 Analiza lanca hrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Crnoj Gori
Aktivnost 1.4 Analiza lanca hrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Turskoj

Rezultat 2: Sigurnost u proizvodnji školjkaša u Albaniji i Hrvatskoj se poboljšalo i određene tvrtke za preradu ribe u sve četiri zemlje primjenjuju HACCP sustav i suglasni su sa zahtjevima međunarodnog tržišta.

Aktivnost 2.1 Tri nacionalne radionice osposobljavanja koje će se odnositi na određene zahtjeve koji su spominjani u Rezultat 1. Jedna će nacionalna radionica biti za Albaniju i Crnu Goru u isto vrijeme. Uključivala bi uzgoj školjkaša i nadzor područja izlova, razvoj i provedbu HACCP-a specifičnog po industriji. Nadzorno tijelo i industrija prerade bi također sudjelovali u osposobljavanju.

Aktivnost 2.2 : Osposobljavanje u zemljama, u akademskim institucijama.

Rezultat 3: Odabrane tvrtke koje se bave akvakulturom i preradom ribe provode sljedivost i poboljšavaju pristup tržištu kroz pakiranje, označavanje i markiranje.

Aktivnost 3.1: Tri nacionalne radionice osposobljavanja po pitanjima sljedivosti, inovacija proizvoda i označavanje za poduzeća male i srednje veličine što uključuje regionalne stručnjake i stručnjake na tržištu. Jedna nacionalna radionica će biti za Albaniju i Crnu Goru u isto vrijeme.

Aktivnost 3.2: Pratiti određene tvrtke (dvije po zemlji), revizija HACCP-a od strane regionalnih stručnjaka.

Rezultat 4: Kroz razmjenu znanja i iskustva, proizvodi akvakulture iz Albanije, Hrvatske, Crne Gore i Turske postaju sve traženiji na tržištu.

Aktivnost 4.1: Nacionalna i regionalna evaluacija trgovine.

Aktivnost 4.2: Zadnja regionalna radionica na kojoj će se podijeliti iskustva i razviti održive strategije.

1.8 Održivost

Na kraju projekta, ključne će osobe iz Nadležnog tijela i iz sektora akvakulture i prerade riba biti osposobljeni da provedu sustav upravljanja kvalitetom i sigurnosti koji je u skladu sa zahtjevima međunarodnoga tržišta. Daljnju diseminaciju rezultata ovog osposobljavanja održati će nacionalno Nadležno tijelo. To jesu:

1. Albanija: Uprava za zdravlje životinja i zaštitu bilja Ministarstva poljoprivrede, hrane i zaštite potrošača
2. Hrvatska: Uprava za veterinarstvo u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva (odnosno Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja)
3. Crna Gora: Uprava za veterinarstvo Republike Crne Gore
4. Turska: Opća uprava za zaštitu i kontrolu Ministarstva poljoprivrede i ruralnih poslova

Spomenute zemlje su u različitim fazama što se tiče pristupanja u EU. EU će ih vjerojatno podupirati u ovim nastojanjima. Veća vrijednost realizacije za proizvode akvakulture zbog veće mogućnosti ulaska na tržište bio bi poticaj za industriju da održi kvalitetu i sigurnost na razini međunarodnoga tržišta. EUROFISH bi radio skupa s tim zemljama da podupre te aktivnosti.

Fokus na pitanja o fazi nakon izlova i sigurnost, pogotovo u projektu, poboljšati će pristup tržištu toga sektora i ojačati dugoročnu gospodarsku održivost. Poboljšati će se uvjeti prerade, smanjiti će se rizici za zdravlje koji su rezultat slabog upravljanja, i poboljšati će se povjerenje potrošača u ribe i ribarske proizvode općenito i posebice iz akvakulture. To će doprinijeti i dugoročnome poboljšanju prehrane.

Diseminacija rezultata i povećana dugoročna održivost aktivnosti projekta je osigurana kroz regionalni karakter projekta i sudjelovanja suučesnika iz četiriju zemalja, kroz međuregijske radionice i sudjelovanje svih četiriju nacionalnih vlada u planiranju i provedbi projekta. Uključivanje EUROFISH-a u projekt doprinijeti će dugoročnom nastavku projektnih aktivnosti kroz rad EUROFISH-a u regiji, korištenjem nacionalnih dužnosnika za vezu i njegovim bliskim vezama s tvrtkama privatnoga sektora u akvakulturi, preradi i trgovini. Uz to, uključivanje nadležnih organa u svih četiriju zemalja i bliska veza s privatnim sektorom osigurati će da praktične implikacije projekta budu bazirane na javno- privatnome partnerstvu i moguće da utječu na cijelu regiju.

Okolišna se održivost poboljšava kroz bolje korištenje proizvodnje u kontekstu pretjeranog lova i pada prirodnih resursa. Poboljšanjem marketinških tehnologija i alata i promjenom industrije od one kojoj je primarni cilj proizvodnja do one kojoj je cilj potrošač i tržište, fokus na vrijeme poslije izlova može doprinijeti stabilnosti posla i obnoviti rast, u sektoru koji tradicionalno zapošljava veliki broj žena i tako osigurava socijalnu održivost.

1.9 Rizici i pretpostavke

Ključne pretpostavke su:

- poboljšana usklađenost s Acquis-om („EU Zakon o hrani 178/2005“) koji se odnosi na najbolje prakse nakon izlova u sve četiri zemlje;
- veće znanje garancije kvalitete, sljedivosti i sigurnosti hrane za domaće i međunarodno tržište;
- jačanje nacionalne i međunarodne pozicije tržišta;
- poboljšanje ekonomske održivosti sektora (povećanje profita, sigurnost posla);
- povećana domaća potrošnja

Glavne aktivnosti pomažu vladama i industriji akvakulture u svim zemljama u isto vrijeme. Ne bi trebalo biti prepreka u unapređivanju znanja na tim područjima. Glavni rizik može biti bankrot jedne od uključenih tvrtki i gubitak stečenog znanja. U tom bi slučaju nacionalni predstavnik bio dužan naći drugu prikladnu tvrtku da nastavi ako je moguće. Znanje međutim ne nestaje ako tvrtka doživi bankrot, nego ga kasnije prenesu zaposlenici u druge tvrtke. Drugi rizici su politički rizik ako padne vlada ili dođe do političke nesigurnosti. Ako nadležno se ministarstvo ukine i/ili se izgubi veza u državi nastaviti će se radom s drugim ministarstvom i drugom vezom. Projekt se provodi u suradnji s glavnim ministarstvima i ne očekuje se da će biti ukinuti u periodu projekta.

Problemi koji nastanu biti će riješeni između FAO-a i predstavnika zemalja (FAO može zatražiti od EUROFISH-a da izvrši zadaće koordinacije u zemlji). Svakih šest mjeseci raspored i ciljevi će se ažurirati i revidirati na koordinacijskim sastancima, uz stalan kontakt s nacionalnim predstavnicima putem telefona i e- maila.

2. DIO PROVEDBA I AKTIVNOSTI UPRAVLJANJA

Institucionalni okvir i koordinacija

Projektom upravljaju, uz nacionalnog koordinatora projekta na razini ministarstva u svakoj zemlji, i to:

Uprava za ribarsku politiku
Ministarstvo okoliša, šumarstva i vodnog gospodarstva
Albanija

Odjel morske akvakulture
Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
Uprava za ribarstvo
Hrvatska

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva
Crna Gora

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnih poslova
Opća uprava poljoprivredne proizvodnje i razvoja
Odjel za akvakulturu
Turska

Vlade tih zemalja će nominirati nacionalne koordinate. Regionalni ured FAO-a za Europu i Središnju Aziju (*Regional Office for Europe and Central Asia*, engleska kratica FAO REU) s tehničkom pomoći FIPM-a koordinirati će aktivnosti iz svoga sjedišta. U vidu mreže informacija i iskustva dostupna s EUROFISH-em, organizacija radionica biti će ugovorena EUROFISH-u kroz pismo sporazuma.

Strategija/ metodologija

Projekt će se provesti u tri faze kroz 24 mjeseca.

Faza 1: Procjena nacionalnih zahtjeva. To će izvršiti i izvijestiti nacionalni konzultanti u suglasnosti s konzultantima Tehničke suradnje među zemljama u razvoju i Tehničke suradnje među zemljama u tranziciji (*Technical Cooperation between Developing Countries i Technical Cooperation among Countries in Transition* engleska kratica TCDC/ TCCT).

Faza 2: Jačanje nacionalnih kapaciteta. To će se izvršiti kroz nacionalne radionice na područjima koja su identificirana u nacionalnim procjenama. Zavisno od zahtjeva, konzultanti TCDC/TCCT-a podržati će osposobljavanje i jačanje kapaciteta na područjima kao što su nadzor sigurnosti školjkaša, HACCP plan razvoja i provedbe i provedbe sljedivosti koji je specifičan za svaku industriju. U svakoj će zemlji biti dvije nacionalne radionice (Dodatak 6).

Faza 3: Regionalno umrežavanje i jačanje marketinških kanala. Regionalna radionica će biti uspostavljena kako bi se razmijenila iskustva vezana uz aktivnosti jačanja nacionalnih kapaciteta i promoviralo regionalno umrežavanje i razvoj tržišta. Konzultanti Službe za tehničku pomoć (*Technical Support Services*, engleska kratica TSS) FAO-a i TCDC/TCCT-a sudjelovati će u regionalnim radionicama, koje će se organizirati u suradnji s EUROFISH-em kroz pismo sporazuma (Dodatak 6).

Ulozi vlada

Nacionalni ulozi u projekt uključivati će:

- pomoć nacionalnom koordinatoru za projekt;
- pokrivanje troškova svojim učesnicima u aktivnostima projekta i omogućavanje uvjeta i opreme za radionice.

Doprinosi FAO-a

Usluge osoblja

FAO službe tehničke pomoći

FIPM (Proizvodi, trgovina, službe marketinga) će pomoći na tehničkoj razini i biti će odgovoran za koordinaciju i izvršenje projekta. FIPM će također omogućiti usluge međunarodnog stručnjaka za trgovinu, stručnjaka za prehranu i kvalitetu hrane i stručnjaka za sigurnost- omogućiti će se i naredne službe za tehničku pomoć (TSS) (za više detalja vidjeti Opis posla u Dodatku 3.1):

- Viši dužnosnik u sektoru industrije ribarstva , jamstvo kvalitete (FIPM): 30 kalendarskih dana, uključujući 20 dana u tri misije i Vodeći dužnosnik za tehnička pitanja (*Lead Technical Officer*, engleska kratica LTO)
- Dužnosnik u sektoru industrije ribarstva, međunarodna trgovina (FIPM): 15 kalendarskih dana uključujući 10 dana u dvije misije
- Dužnosnik u sektoru industrije ribarstva , prehrana (FIPM): 15 kalendarskih dana uključujući 10 dana u dvije misije
- Dužnosnik u sektoru ribarstva u Podregionalnom uredu za Središnju i Istočnu Europu (*Sub- regional Office for Central and Eastern Europe*, engleska kratica SEU): 18 kalendarskih dana u tri misije
- Dužnosnik u sektoru ribarstva u Podregionalnom uredu za Središnju Aziju (*Sub- regional Office for Central Asia*, engleska kratica SEC): 11 kalendarskih dana u dvije misije

FIPM će sudjelovati u svim nacionalnim i regionalnim radionicama. Prisustvo FIPM-a, zajedno uz nacionalne stručnjake i konzultante, ohrabriti će rasprave o daljnjim vezanim potrebama i problemima koje treba uzeti u obzir pri izradi nacionalnih planova akcije kao i aktivnosti koje treba izvršiti na razini tvrtki. (Dodatak 3).

Nacionalni stručnjaci

Svaka će zemlja imati dva nacionalna konzultanta:

- Jednog stručnjaka za kvalitetu i sigurnost hrane - tri mjeseca- Opis posla u Dodatku 3.2 (a)
- Jedan stručnjak za marketing proizvoda akvakulture- dva mjeseca- Opis posla u Dodatku 3.2 (b)

TCDC/TCCT i umirovljeni stručnjak:

- Jedan (umirovljeni) stručnjak za fazu nakon izlova, 30 dana, uključujući tri misije- Opis posla u Dodatku 3.3 (a)

- Jedan stručnjak za marketing i trgovinu, 25 dana, uključujući tri misije- Opis posla u Dodatku 3.3 (b)
- Jedan stručnjak za inovacije proizvoda i dodanu vrijednosti, 25 dana, uključujući tri misije, Opis posla u Dodatku 3.3 (c)

Putovanje po službenoj dužnosti

U proračunu postoje sredstva za putovanja stručnjaka TCDC/TCCT-a, nacionalnih konzultanata i TSS FAO-a.

Ugovori- Pisma sporazuma

U Dodatku 6 nalaze se procjene troškova za radionice koje će biti uključene u pismo sporazuma.

Materijali, opskrba, oprema

Nepotrošna roba:

U proračunu se nalazi 20 000 američkih dolara (otprilike 5 000 američkih dolara po zemlji) za hardver i softver, i manju laboratorijsku opremu kao što su to mikroskopi za nadzor algi u zemljama gdje se proizvode školjkaši i druga manja oprema koju će zemlje trebati. Također će se kupiti četiri kompjutera, jedan pisač, jedan skener i četiri softvera. Svaki nacionalni koordinator će imati jedan kompjuter.

Ti će se kompjuteri koristiti u stvaranju i razmjeni informacija o važnim pitanjima svim sudionicima radionica i svim zainteresiranima. Internet će popraviti komunikaciju i umrežavanje što je ključno kako bi se projekt ostvario. Mreža, koju treba uspostaviti pod projektom, biti će važan izvor najnovijih informacija vezanih uz proizvodnju u akvakulturi, trgovini i uzorcima u toku trgovine, određivanja/ odbijanja proizvoda, odredba o zdravlju i sigurnosti, bitnim tehničkim/ trgovinskim informacijama, stručnosti, proizvođačima i dobavljačima usluga/opreme i tako dalje. Za detalje pogledati u Dodatak 5.

Potrošna oprema i opskrba:

U proračunu se nalazi 16 000 američkih dolara (4 000 američkih dolara po zemlji) za kupnju laboratorijske opreme (npr. biotoksin standarde za praćenje, mediji, pribor za brzu detekciju patogena i tako dalje).

Osposobljavanje

Uz nacionalne radionice, moguće je i osposobljavanje u akademskim institucijama same zemlje, za, na primjer, inspektore u ribarstvu. To bi moglo biti povezano s osposobljavanjem u laboratorijskoj analizi kvalitete i sigurnosti riba. U proračunu se nalazi 10 200 američkih dolara za taj tip osposobljavanja. Uključivati će lokalna putovanja, boravak, zakup akademskih institucija (@2 550 po zemlji, ali može varirati zavisno od lokalnih potreba u četiri zemlje) . Točan trošak se može ustanoviti samo kada projekt započne s radom.

Opći troškovi rada (*General operating Expenses*, engleska kratica **GOE)**

U proračunu su sredstva koja pokrivaju razne troškove koji su potrebni za izvršenje projekta, kao što su to telefonske linije i uredski pribor.

Izravni troškovi rada (*Direct Operating Cost*, engleska kratica **DOC)**

Sedam posto u proračunu je predviđeno za pokrivanje raznih drugih troškova vezanih uz FAO i provedbu projekta.

4. NADZOR, PRAĆENJE, UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA I IZVJEŠTAVANJE

Praćenje i dijeljenje znanja

Projekt će nadgledati regionalni predstavnik, regionalni ured FAO-a za Europu i Središnju Aziju (REU), a tehničku će pomoć pružiti FIPM. Regionalne radionice te sudjelovanje EUROFISH-a u organizaciji regionalnih i nacionalnih radionica će olakšati razmjenu znanja između zemalja, ali i drugih zemalja u kojima EUROFISH aktivno djeluje. Časopis EUROFISH i internetska stranica se također mogu koristiti da se podijeli unos i iskustva u redovitim intervalima čak i između održavanja radionica.

Komunikacija i vidljivost

Najmanje dva puta na godinu objaviti će se članak u časopisu EUROFISH koji će informirati o napretku i pothvatima projekta. Časopis EUROFISH je najtiražniji međunarodni časopis o morskoj hrani u četiri zemlje i u regiji. Lokalni će predstavnici također pisati članke za svaku zemlju koji će biti objavljeni na tom jeziku u časopisima o trgovini i časopisima koji se inače bave tom tematikom. Poseban dio internetske stranice EUROFISH-a biti će posvećen projektu, predstavljajući i ažurirajući informacije o projektu.

Izvještaj o planu

Nacionalni koordinatori projekta će pripremiti četvrtgodišnje izvještaje o provedbi projekta. Nacionalni konzultanti će im pomoći u pripremi tih izvještaja i završnog izvještaja. Konzultanti TCDC/TCCT-a i dužnosnici FAO-a će pripremiti izvještaj o misiji/izvještaj pri povratku koji će sadržavati glavne rezultate, zaključke i preporuke njihovih misija. Svi će izvještaji biti na engleskome jeziku, poslani i putem e- maila, te trebaju biti gotovi unutar mjesec- dva nakon završetka misije.

Završna izjava po završetku projekta koja će predstaviti glavne rezultate i zaključke projekta, uključujući i FAO-ve preporuke vladama, biti će dostavljenja nakon provedbe projekta.

PRORAČUN PROJEKTA Dodatak 1.

Zemlje: Albanija, Hrvatska, Crna Gora, Turska
 Naslov projekta: Održivi razvoj sektora akvakulture u fazi nakon izlova
 s naglaskom na kvalitetu, sljedivost i sigurnost

Oznaka projekta: TCP/ RER/ 3301 (D)

Komp.	Opis komponenti	Pod-komp.	Glavne komp.
5013	Konzultanti		73 750
5542	Konzultanti- međunarodni	-	
5543	Konzultanti- nacionalni	60 000	
5544	Konzultanti- TCDC/TCCT	7 000	
5545	Konzultanti- umirovljeni stručnjaci	6 750	
5546	Konzultanti- South South Cooperation (Suradnja jug-jug)	-	
5547	Konzultanti- volonteri UN-a	-	
5014	Ugovori		147 328
5650	Proračun ugovora	147 328	
5020	Prekovremeni		-
5652	Usputni rad- povremena pomoć	-	
5021	Putovanja		67 300
5661	Druga službena putovanja (samo službenici FAO-a)	-	
5684	Konzultanti- međunarodni	-	
5685	Konzultanti- nacionalni	12 000	
5686	Konzultanti- TCDC/TCCT	17 000	
5687	Konzultanti- umirovljeni stručnjaci	9 500	
5688	Konzultanti- South South Cooperation	-	
5689	Konzultanti- volonteri UN-a	-	
5694	Putovanja- osposobljavanje	-	
5692	Putovanja TSS-a	26 800	
5698	Putovanja- neosoblje (suradnici)	2 000	
5023	Osposobljavanje		10 200
5920	Proračun osposobljavanja	10 200	
5024	Potrošna oprema		16 000
6000	Potrošna oprema	16 000	
5025	Nepotrošna oprema		20 000

6100	Proračun za nepotrošnu opremu	20 000	
5027	Usluge tehničke pomoći		55 240
6111	Izveštaj o trošku	2 200	
6120	Honorar TSS-u	53 040	
5028	Opći troškovi rada		16 724
6300	Proračun općih troškova rada	16 724	
5029	Troškovi potpore		28 458
6118	Izravni troškovi potpore	28 458	
Sveukupno			435 000

Sažetak nacрта	Indikatori/ Ciljevi	Izvori podataka	Pretpostavke
<p>Utjecaj Održiv i konkurentni razvoj sektora akvakulture u Albaniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Turskoj, poboljšavajući dugotrajnu potrebu za zapošljavanjem i osiguravajući nabavku sigurnih, hranjivih proizvoda akvakulture.</p>	<p>Veći dio tvrtki u četiri ciljane zemlje dobiti će dozvolu da izvoze na tržište EU.</p>	<p>Godišnji izvještaj i završni izvještaj.</p>	<p>Rezultat do uvjeta koji utječu Veliki dio tvrtki i nadležnih tijela su se obrazovali kroz sudjelovanja na radionicama. Sada su svjesniji zahtjeva tržišta i potražnje za proizvodnju i izvoz proizvoda akvakulture. HACCP je obavio reviziju i odobrio nekoliko tvrtki.</p>
<p>Rezultat Tvrtke koje se bave akvakulturom imaju veći pristup međunarodnom i tržištu na malo. Proizvodnja sigurne i zdrave morske hrane je u skladu s nacionalnim zakonima i nastojanjima zemalja da poboljšaju standarde u skladu s EU pravilima. Tvrtke i odgovorne službe su svjesne sadašnjih i budućih zahteva tržišta i obrazuju se na području sigurnosti hrane, sljedivosti i jamstva kvalitete.</p>	<p>Analizirani su i opisani zahtjevi tržišta u četiri zemlje i izvoznoga tržišta. Radionice su bile pozitivno ocijenjene.</p>	<p>Četiri izvještaja o zemljama i jedan izvještaj o situaciji na izvoznome tržištu. Godišnji izvještaj.</p>	<p>Volja tvrtki i vlasti da razviju posao. Stabilni poslovni uvjeti i politička stabilnost u četiri zemlje.</p>

<p>Rezultat Rezultat 1: Identificirane su velike prepreke za pristup tržištu za proizvode akvakulture i ključne intervencije potrebne za Albaniju, Hrvatsku, Crnu Goru i Tursku</p>	<p>Izvešće analize jasno naznačuje zahtjeve u četiri zemlje i četiri izvozna tržišta.</p>	<p>Izvešća iz četiri zemlje i jedno izvešće o situaciji na izvoznome tržištu.</p>	<p>Aktivnost uvjetima rezultata Kroz aktivno sudjelovanje u aktivnostima tvrtke i nadležni su motivirani da i dalje razvijaju industriju i tržišta.</p>
<p>Rezultat 2: Poboljšano upravljanje sigurnosti školjkaša u Albaniji i Hrvatskoj i odabrane tvrtke za preradu ribe u sve četiri zemlje koriste HACCP sustav i udovoljavaju zahtjevima međunarodnog tržišta</p>	<p>Visoka kvaliteta HACCP analize tvrtki</p>	<p>Shema HACCP evaluacije i izvještaji HACCP evaluacije.</p>	<p>Potpuna provedba HACCP-a je ključna za pristup međunarodnome tržištu.</p>
<p>Rezultat 3: Odabrane tvrtke za preradu ribe i proizvoda akvakulture provode sljedivost i kroz pakiranje, označavanje i markiranje poboljšavaju pristup tržištu.</p>	<p>Visoko rangiranje u radionicama</p>	<p>Scheme evaluacije radionica i izvještaj. Upitnici sudionika.</p>	<p>Pristup tržištu se može poboljšati kroz provedbu sljedivosti i dodatne vrijednosti kroz pakiranje, označavanje, markiranje.</p>
<p>Rezultat 4: Kroz razmjenu znanja i iskustva, proizvodi akvakulture iz Albanije, Hrvatske, Crne Gore i Turske sve su traženiji.</p>	<p>Visoko rangiranje u izvješćima</p>	<p>Scheme evaluacije radionica i izvještaj. Upitnici sudionika.</p>	<p>Da proizvodi budu traženiji potrebno je razmjenjivati iskustva i znanja među tvrtkama.</p>

<p>Aktivnosti</p> <p>Aktivnost 1.1: Analiza lanca prehrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Albaniji</p> <p>Aktivnost 1.2: Analiza lanca prehrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Hrvatskoj</p> <p>Aktivnost 1.3: Analiza lanca prehrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Turskoj</p> <p>Aktivnost 1.4: Analiza lanca prehrane i zahtjeva tržišta za proizvode akvakulture u Crnoj Gori</p>	<p>U izvještaju su jasno naznačena kritična područja u lancu prehrane koji zahtijevaju jačanje kapaciteta i prepreke za izvozno tržište.</p>	<p>Izvještaji četiri zemlje i jedan izvještaj o situaciji na izvoznome tržištu.</p>	<p>Glavne zapreke izvoza proizvoda je nedovoljan kapacitet u sektoru akvakulture da se usuglasi s međunarodnim regulacijama i nedovoljno podataka o tržištu. Potrebno je u četiri zemlje ojačati različite segmente lanca prehrane počevši od primarne proizvodnje do tržišnog proizvoda.</p>
<p>Aktivnost 2.1. Tri nacionalne radionice za osposobljavanje koje će se baviti određenim zahtjevima napomenutim u Rezultatu 1. Jedna će radionica biti za Albaniju i Crnu Goru u isto vrijeme. Uključivati će rast školjkaša i nadzor uzgajališta, razvoj i provedbu HACCP-a koji je specifičan za svaku industriju. Službenici koji rade s Nadzornim tijelom i osoblje u prerađivačkoj industriji će biti uključeno u osposobljavanje.</p> <p>Aktivnost 2.2 Osposobljavanje u samoj zemlji, u akademskim institucijama</p>	<p>HACCP prilagođen tvrtki, dokaz provedbe HACCP-a, dokaz o reviziji od strane nadležnog tijela.</p>	<p>Priručnik HACCP, podaci verifikacije i dokumenti o reviziji.</p>	<p>Nedovoljni tehnički kapacitet da se HACCP razvije i provede u industriji prerade i nedovoljni tehnički kapaciteti u Nadležnome tijelu kako bi se provjerila provedba HACCP-a</p>
<p>Aktivnost 3.1. Tri nacionalne radionice za osposobljavanje o sljedivosti, inovaciji proizvoda i označavanju za mala i srednje velika poduzeća uključujući stručnjake u regiji i stručnjake u marketingu. Jedna će nacionalna radionica biti za Albaniju i Crnu Goru u isto vrijeme.</p> <p>Aktivnost 3.2 Praćenje odabranih tvrtki (dvije po zemlji), revizija HACCP-a od strane regionalnih stručnjaka.</p>	<p>Programi radionica napravljeni posebno za svaku zemlju.</p>	<p>Scheme evaluacije radionica i izvještaj. Upitnici sudionika.</p>	<p>Nedovoljan tehnički kapacitet u industriji i nadležnome tijelu da razviju i primijene sljedivost i da poboljšaju pristup tržištu kroz pakiranje, označavanje i markiranje.</p>
<p>Aktivnost 4.1 Nacionalna</p>	<p>Program radionice i</p>	<p>Scheme evaluacije</p>	<p>Znanje i dijeljenje</p>

i regionalna procjena trgovanja Aktvnost 4.2 Zadnja regionalna radionica u razmjeni iskustava i razvijanju strategija održivosti	dokumenti	radionica i izvještaj. Upitnici sudionika.	iskustva u različitim aspektima kvalitete ribe i upravljanje sigurnošću i markiranje nužno je da proizvod bude više tražen i da se stvari bolji pristup međunarodnome tržištu.
Aktivnost 5: Koordinacija i aktivnosti upravljanja	Održani koordinacijski sastanci i pozitivna izvješća s koordinacijskih sastanaka.	Izvješća sa sastanka Godišnja izvješća Završno izvješće	Predstavnici četiriju zemalja i FAO-a (EUROFISH na zahtjev) su u kontaktu i slažu se oko prioriteta za uspješnu koordinaciju i upravljanje projektom.

3.1 Službe tehničke pomoći (FIPM)

Pod cjelokupnim i tehničkim nadzorom Glavne, proizvodne, trgovinske i marketinške službe (FIPM) , u bliskoj suradnji s nacionalnim i konzultantima TCDC/TCCT-a, dužnosnici FIPM-a će biti zaduženi za naredne zadaće:

Viši dužnosnik u industriji ribarstva, FIPM, Jamstvo kvalitete

Zadaće uključuju sljedeće:

- Dozvola za rad u projektu,
- Raspravljati o planu rada projekta i njegovoj provedbi s TCDC/TCCT/ umirovljenim stručnjacima i nacionalnim konzultantima;
- Biti tehnički odgovorni za kvalitetu i siurnost, pomoći TCDC/TCCT/ umirovljenim stručnjacima i nacionalnim stručnjacima;
- Pripremiti plan rada za radionice zajedno sa TCDC/TCCT/ umirovljenim stručnjacima i nacionalnim stručnjacima;
- Održati prezentacije na radionicama;
- Raspravljati o pronađenom i zajedno s nacionalnim stručnjacima proučiti materijal;
- Raspravljati o eventualnim nedostacima na području ribarstva u fazi nakon izlova, kvalitete proizvoda i sigurnosti i predložiti kako ih riješiti;
- Omogućiti tehničku potporu za osposobljavanje u vlastitoj zemlji;
- Pomoći u tehno- ekonomskoj evaluaciji iskustva projekta s perspektive kvalitete i sigurnosti hrane;
- Predložiti kako nastaviti suradnju nakon završetka projekta;
- Napraviti izvještaj nakon misija

Trajanje: 30 dana (20 dana u tri misije i 10 dana u stalnome sjedištu)

Dužnosnik u industriji ribarstva, FIPM, Međunarodna trgovina

Dužnosti uključuju sljedeće:

- S konzultantima TCDC/TCCT-a i domaćim konzultantima raspraviti o planu rada projekta i njegovoj provedbi;
- Biti tehnički odgovorni za tehničku razinu za područja međunarodnog marketinga, trgovine i dati smjernice i pomoć stručnjacima TCDC/TCCT-a i domaćim stručnjacima;
- Pripremiti plan rada za radionice zajedno s TCDC/TCCT/ umirovljenim stručnjacima i nacionalnim stručnjacima;
- Održati prezentacije na radionicama;
- Raspravljati o pronađenom i zajedno s nacionalnim stručnjacima proučiti materijal;
- Raspravljati o eventualnim nedostacima na određenom području zahtjeva tržišta i predložiti kako ih riješiti;

- Pomoći u tehno- ekonomskoj evaluaciji iskustva projekta s perspektive međunarodnog marketinga i trgovine,
- Predložiti kako nastaviti suradnju nakon završetka projekta;
- Napraviti izvještaj nakon misija

Trajanje: 15 dana (10 dana u dvije misije i 5 dana u stalnome sjedištu)

Dužnosnik u industriji ribarstva, FIPM, Prehrana

Dužnosti uključuju sljedeće:

- Sa stručnjacima TCDC/TCCT-a i domaćim konzultantima raspraviti o planu rada projekta i njegovoj provedbi;
- Biti tehnički odgovoran za područje kvalitete proizvoda akvakulture, inovacije, dodane vrijednosti i prehrane i dati smjernice i pomoć stručnjacima TCDC/TCCT-a i domaćim stručnjacima;
- Pripremiti plan rada za radionice zajedno sa TCDC/TCCT/ umirovljenim stručnjacima i nacionalnim stručnjacima;
- Održati prezentacije na radionicama;
- Raspravljati o pronađenom i zajedno s nacionalnim stručnjacima proučiti materijal;
- Raspravljati o eventualnim nedostacima na području kvalitete proizvoda, inovacije, dodane vrijednosti, prehrane i predložiti kako ih riješiti;
- Pomoći u tehno- ekonomskoj evaluaciji iskustva projekta s perspektive kvalitete proizvoda, inovacija, dodane vrijednosti i prehrane;
- Predložiti kako nastaviti suradnju nakon završetka projekta;
- Napraviti izvještaj nakon misija.

Trajanje: 15 dana (10 dana u dvije misije i 5 dana u stalnome sjedištu)

Nacionalni stručnjaci

(a) Jedan stručnjak za kvalitetu i sigurnost hrane

Pod nadzorom načelnika FIPM-a i konzultacijama ss starijim dužnosnikom FIPM-a zaduženim za tehničke poslove u industriji ribarstva (kvaliteta i sigurnost), dužnosnika u industriji ribarstva, prehrani i u bliskoj suradnji s nacionalnim koordinatorom projekta i nacionalnim konzultantima, nacionalni stručnjak za sigurnost hrane, kvalitetu i sljedivost će pomoći u provedbi komponente projekta vezane uz sigurnost hrane i jamstvo kvalitete.

Konkretno, konzultant će imati naredne dužnosti:

- ocijeniti sposobnost nacionalnog nadležnog tijela da kontrolira i primijeni nacionalne i međunarodne zahtjeve vezane uz kvalitetu, sigurnost i sljedivost;

- identificirati opće i posebne zahtjeve za međunarodnu trgovinu zdravim, sigurnim i kvalitetnim morskim proizvodima s EU i ne- EU državama i preporučiti mehanizme/ opće planove kako bi se usuglasili s tim zahtjevima;
- napraviti materijal za vježbe na radionicama, pomoći u organiziranju nacionalnih radionica;
- sudjelovati na nacionalnim i regionalnim radionicama i pripremati izvješća o osposobljavanju/ radionicama;
- izvršiti HACCP revizije i ocijeniti tvornice koje sudjeluju u projektu;
- napraviti opsežan izvještaj i podnijet ga FIPM-u u tiskanom primjerku i u elektronskom obliku.

Kvalifikacije:

- sveučilišna ili druga odgovarajuća diploma na području akvakulture/ ribarstva, veterinarske medicine, sigurnosti i kvalitete hrane;
- poznavanje zahtjeva EU međunarodnog tržišta, osobito u vezi sa sigurnošću hrane, jamstva kvalitete i sljedivosti ribarskih proizvoda;
- najmanje pet godina radnog iskustva na području HACCP-a i u provedbi;
- aktivno sudjelovanje;
- tečno govoriti engleski jezik;
- tečno govoriti albanski, hrvatski, crnogorski ili turski, poznavanje više od jednog jezika je prednost.

Trajanje: 90 dana (pet dana da se prisustvuje regionalnoj radionici; 85 dana rada u stalnome sjedištu)

(b) Jedan stručnjak za tržište za proizvode akvakulture

Pod nadzorom načelnika FIPM-a i konzultacijama s dužnosnikom FIPM-a u industriji ribarstva (međunarodna trgovina), i u bliskoj suradnji s nacionalnim koordinatorom projekta i nacionalnim konzultantima, nacionalni stručnjak za akvakulturu će obavljati naredne zadaće:

- identificirati i analizirati nacionalne regionalne i međunarodne zahtjeve tržišta za industriju akvakulture u relevantnim zemljama vezano uz rastuće zahtjeve tržišta;
- identificirati specifične i detaljne ciljeve zemlje i potrebe koje bi radionice trebale riješiti;
- pripremiti materijal za vježbe na radionicama, sudjelovati i održati prezentacije na radionicama;
- napraviti opsežan izvještaj i podnijet ga FIPM-u u tiskanome primjerku i u elektronskom obliku.

Kvalifikacije:

- sveučilišna ili druga odgovarajuća diploma na području marketinga, međunarodne trgovine, poslovne administracije, ekonomije;
- poznavanje zahtjeva trgovine hranom unutar EU-a i posebice onih koji se odnose na ribu;
- iskustvo u trženju ribama u regiji;
- aktivno sudjelovanje;
- tečno govoriti engleski jezik;

- tečno govoriti albanski, hrvatski, crnogorski ili turski, poznavanje više od jednog jezika je prednost.

Trajanje: 60 dana (5 dana za regionalne radionice; 55 dana za rad u stalnome sjedištu)

TCDC/ TCCT i umirovljeni stručnjaci

(a) Stručnjak za akvakulturu u fazi nakon izlova (umirovljeni)

Pod nadzorom Glavne, proizvodne, trgovinske i marketinške službe (FIPM) i konzultacijama s dužnosnikom FIPM-a zaduženim za tehničke poslove, i u bliskoj suradnji s nacionalnim konzultantima i nacionalnim suradnicima, umirovljeni stručnjak za ribolov u fazi nakon izlova će obavljati naredne zadaće:

- pomoći nacionalnim konzultantima pri pripremi analize lanca hrane, ocijeniti kompetentnost nacionalnog nadležnog tijela da kontrolira i primijeni nacionalne i međunarodne zahtjeve na području kvalitete i sigurnosti i identificirati područja u kojima treba jačati kapacitete;
- dijeliti iskustva o zahtjevima za pristup tržištu i poštivati te zahtjeve na području akvakulture;
- izvršiti HACCP revizije i relevantne ocijene tvornica koje sudjeluju u projektu;
- pripremiti materijal za vježbe na radionicama;
- podupirati organizaciju nacionalnih i regionalnih radionica;
- održati prezentacije tijekom radionica;
- pripremiti završno izvješće

Trajanje: 30 dana (25 dana u tri misije, dvije će zemlje biti uključene u individualnoj misiji dok druge dvije zemlje će biti uključene u istoj misiji, i 5 dana rada u stalnome sjedištu)

Kvalifikacije:

Specijalizacija i iskustvo u akvakulturi u fazi nakon izlova, osobito kvaliteta i sigurnost riba i ribarskih proizvoda, znanje jezika regije i znanje engleskoga jezika.

(b) Stručnjak za marketing i za trgovinu

Pod nadzorom Glavne, proizvodne, trgovinske i marketinške službe (FIPM) i konzultacijama s dužnosnikom FIPM-a zaduženim za tehničke poslove, i u bliskoj suradnji s nacionalnim konzultantima i nacionalnim suradnicima, stručnjaci TCDC/ TCCT-a će biti odgovorni za sljedeće:

- pomoć nacionalnim konzultantima u procijeni zahtjeva tržišta i identificirati područja u kojima je potrebno jačati kapacitete;
- podijeliti iskustva o zahtjevima vezanim uz dostupnost tržišta i dostići te zahtjeve u sektoru akvakulture;
- pripremiti obavijesne materijale o analizi slučaja za radionice;
- olakšati umrežavanje dionika na regionalnoj razini;
- poduprijeti organizaciju nacionalne i regionalne radionice;
- održati prezentacije tijekom radionica;
- pripremiti završno izvješće.

Trajanje: 25 dana (20 dana u tri misije i 5 dana rada u stalnome sjedištu)

Kvalifikacije:

Specijalizacija i iskustvo u akvakulturi u fazi nakon izlova, pogotovo zahtjevi za pristup tržištu za ribe i riblje proizvode, znanje jezika regije i dobro znanje engleskoga jezika.

(c) Inovacija proizvoda i stručnjak za dodanu vrijednost

Pod nadzorom Glavne, proizvodne, trgovinske i marketinške službe (FIPM) i konzultacijama s dužnosnikom FIPM-a zaduženim za tehničke poslove, i u bliskoj suradnji s nacionalnim konzultantima i nacionalnim suradnicima, stručnjaci TCDC/ TCCT-a biti će odgovorni za sljedeće:

- pomoći nacionalnim konzultantima u izvršenju zahtjeva tržišta za proizvode dodane vrijednosti i identificirati područja u kojima je potrebno jačati kapacitete;
- podijeliti iskustva na području inovacije proizvoda, dodane vrijednosti za proizvode iz sektora akvakulture;
- pripremiti obavijesne materijale o analizi slučaja za radionice;
- olakšati umrežavanje dionika na regionalnoj razini;
- poduprijeti organizaciju nacionalne i regionalne radionice;
- održati prezentacije tijekom radionica;
- pripremiti završno izvješće.

Trajanje: 25 dana (20 dana u tri misije i rad u stalnome sjedištu)

Kvalifikacije:

Specijalizacija i iskustvo u akvakulturi u fazi nakon izlova, pogotovo dodana vrijednost za ribe i riblje proizvode, znanje jezika regije i dobro znanje engleskoga jezika.

(a) Nepotrošna roba

4 x Osobna računala	@1 200 američka dolara	= 4 800
4 x Office 2007	@ 500 američkih dolara	= 2 000
4 x 3 godine anti- virusna zaštita	@150 američkih dolara	= 600
4 x monitori	@450 američkih dolara	= 1 800
4 x printer	@500 američkih dolara	= 2 000
4 x skener	@500 američkih dolara	= 2 000

Ostala manja laboratorijska oprema
koju će zemlje zatražiti

@ 1 700 američkih dolara po zemlji = 6 800

Ukupno = 20 000

(b) Potrošna roba/ materijali

Laboratorijski materijali kao što su standardi biotoksina, ISO Lab protokoli, oprema za brzo
detektiranje patogena @ 4 000 američkih dolara po zemlji = 16 000

Ugovori i pisma sporazuma

Dodatak 6

Unutar proračuna, napraviti će se ugovorne obveze za organiziranje regionalnih radionica i nacionalnih radionica:

(a) Nacionalne radionice- 1 (Tri radionice- jedna koja će uključivati Albaniju i Crnu Goru)

Broj sudionika- 30

Broj dana- 4

Procjena proračuna po radionici

Predmet	Dana	Broj	Omjer	Ukupno \$
Oprema za radionicu		30	USD 43	1 288
Put i dnevnica za devet ljudi	4	9	USD 200	7 200
Pauza za ručak i kavu	4	25	USD 30	3 000
Terenski rad (vozilo)	1		USD 550	550
Tajništvo i logistička potpora	8	1	USD 200	1 600
Tehničke službe Eurofish-a	6	2		5 300
				18 938

Troškovi prevođenja za radionicu koja uključuje Albaniju i Crnu Goru biti će: 2 000 američkih dolara.

(b) Nacionalne radionice- 2 (Tri radionice- jedna koja će uključivati Albaniju i Crnu Goru)

Broj sudionika- 30

Broj dana- 4

Procjena proračuna po radionici

Predmet	Dana	Broj	Omjer	Ukupno \$
Oprema za radionicu		30	USD 43	1 288
Put i dnevnica za devet ljudi	4	9	USD 200	7 200
Pauza za ručak i kavu	4	25	USD 30	3 000
Terenski rad (vozilo)	1		USD 550	550
Tajništvo i logistička potpora	8	1	USD 200	1 600
Tehničke službe Eurofish-a	6	2		5 300
				18 938

Troškovi prevođenja za radionicu koja uključuje Albaniju i Crnu Goru biti će: 2 000 američkih dolara.

(c) Regionalna radionica

Trajanje: 3 dana

Broj sudionika: 35 (šest iz svake zemlje- četiri iz Nadležnog tijela, dvoje iz sektora industrije, konzultanti TCDC/ TCCT-a, TSS FAO-a, osoblje EUROFISH-a- dvoje)

Program:

Dan1.

Izveštaji o procjeni nacionalnog tržišta- stečena iskustva
Iskustva kroz inovaciju nacionalnog proizvoda i druge strategije tržišta

Dan 2.

Terenski posjet postrojenju akvakulture, tvornica za preradu ribe

Dan 3.

Kako dalje- planovi održivosti zemalja

Procjena proračuna za regionalnu radionicu

Predmet	Dana	Broj	Omjer	Ukupno \$
Oprema za radionicu		35		2 100
Put i dnevica za 18 članova osoblja iz tri zemlje	4	18	200	14 400
Pauza za ručak i kavu	4	35	\$ 30	4 200
Terenski rad (vozilo)	1		\$ 600	600
Tajništvo i logistička potpora	4	2	\$ 200	1 600
Tehničke službe Eurofish-a	4	3		6 800
				29 700